

מירה בן־ארי: האלחוטאית האמיצה מניצנים

גרסה 1.0

© העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, תשפ"ג–2023

אל"ם (בדימוס) דניאל רזן

רקע

● **בחצות הלילה, בין ה-6 ל-7 ביוני 1948, תקף הצבא המצרי את קיבוץ ניצנים,**

קיבוץ מבודד מוקף יישובים ערביים

- על הקיבוץ הגנו 141 לוחמים – כמחציתם חברי קיבוץ, כמחציתם חיילי 'גבעתי'
- עם בוקר, לאחר הפגזה ארטילרית כבדה, תקף את הקיבוץ גדוד חי"ר מצרי מתוגבר במשוריינים וטנקים קלים, שנעזר בסיוע אווירי
- לאחר קרב קשה שנמשך שבע שעות, כשאזלה התחמושת, 31 לוחמים נהרגו, רוב הלוחמים נפצעו ותגבורת לא הייתה צפויה להגיע, נאלץ הקיבוץ להיכנע

● **המפקד הפצוע אברהם שוורצשטין יצא אל המצרים עם גופיה לבנה וידיים מורמות, בתמיכת האלחוטאית, מירה בן-ארי (שידעה היטב אנגלית)**

- אחד הקצינים המצרים ירה בו והרגו, מירה בן-ארי שלפה אקדח והרגה את הקצין המצרי, קצינים מצרים שעמדו בסמוך ירו בה למוות, וכך תם הקרב

● **האלחוטאית מירה בן-ארי, שנפלה בקרב, היא סמל לנחישות, דבקות במשימה, ערכיות, רוח לחימה וגבורת האישה החלוצה הלוחמת במלחמת העצמאות**

קיבוץ ניצנים

קיבוץ ניצנים

- **הקיבוץ הוקם כק"מ מערבית לכביש החוף, בין איסדוד מצפון ואל־מג'דל מדרום – ישוב יהודי מבודד בשטח ערבי עוין**
 - השטח נרכש בידי קק"ל מבעל אדמות ערבי מהכפר הסמוך חממה, שנאלץ לנטוש את המקום ולמכור את אדמותיו עקב הסתבכות בסכסוך נקמת דם
- **הקיבוץ עלה לקרקע בדצמבר 1943**
 - הוקם בידי גרעין 'ניצנים' שהתארגן בכפר שמריהו בשנת 1942, ושילב גרעין של בני נוער יוצאי בן שמן (ילידי פולין) ומאיר שפיה (ילידי רומניה), אליו הצטרף גרעין בוגרי עלית הנוער בשם 'משמר הכפר'
 - לאחר העלייה לקרקע הצטרף ליישוב גרעין של נוער תל אביבי ובוגרי מקווה ישראל מקיבוץ שורשים שהתפרק
 - ניצנים הייתה שייכת לתנועה התיישבותית קטנה, העובד הציוני
 - ◆ המשאבים הדלים של תנועה זו לא איפשרו רכש נשק ראוי להגנה עצמית

ניצנים – פריסה ומיגון

● **המשק מוקף גבעות מכל עבריו, וניתן להתקרב אליו בהסתר:**

■ מצפון: רכס בית הקברות

■ ממזרח: מחנה בריטי הרוס

◆ במרחק שני ק"מ, ממזרח לכביש החוף – גבעה 69, ששלטה בתצפית ואש על תגבורת אפשרית

■ מדרום: פרדס

● **במשק שלוש כיפות:**

■ בצפון מזרח: 'גבעת המיכלים', הנקודה הגבוהה ביותר (מגדל המים)

■ במרכז: חדר האוכל ומבני המגורים

■ בדרום: בית ערבי, 'הארמון'

● **הכיפות הוקפו בטבעת עמדות, מחוברות בתעלות קשר**

■ אדמת המקום נוחה להתחפרות, אך ההפגזה גרמה להתפוררות החפירות

הקשר לניצנים

הקשר לניצנים

● **הקשר לניצנים התבסס על קשר רדיו – איתות מורס, בתדר גבוה, ברשת 'אבינועם'**

■ בניצנים היה מכשיר פ.ד.ר, שהוחלף בתחילת 1947 במכשיר 'צבר'

◆ הספק שידור של כ-10 ואט, אנטנות 'ר'

■ הקשר נעשה דרך מרכזת בבאר טוביה (מרחק אווירי של 9 ק"מ), שהייתה קשורה למפקדה אזורית ברחובות (מרחק אווירי של 18 ק"מ)

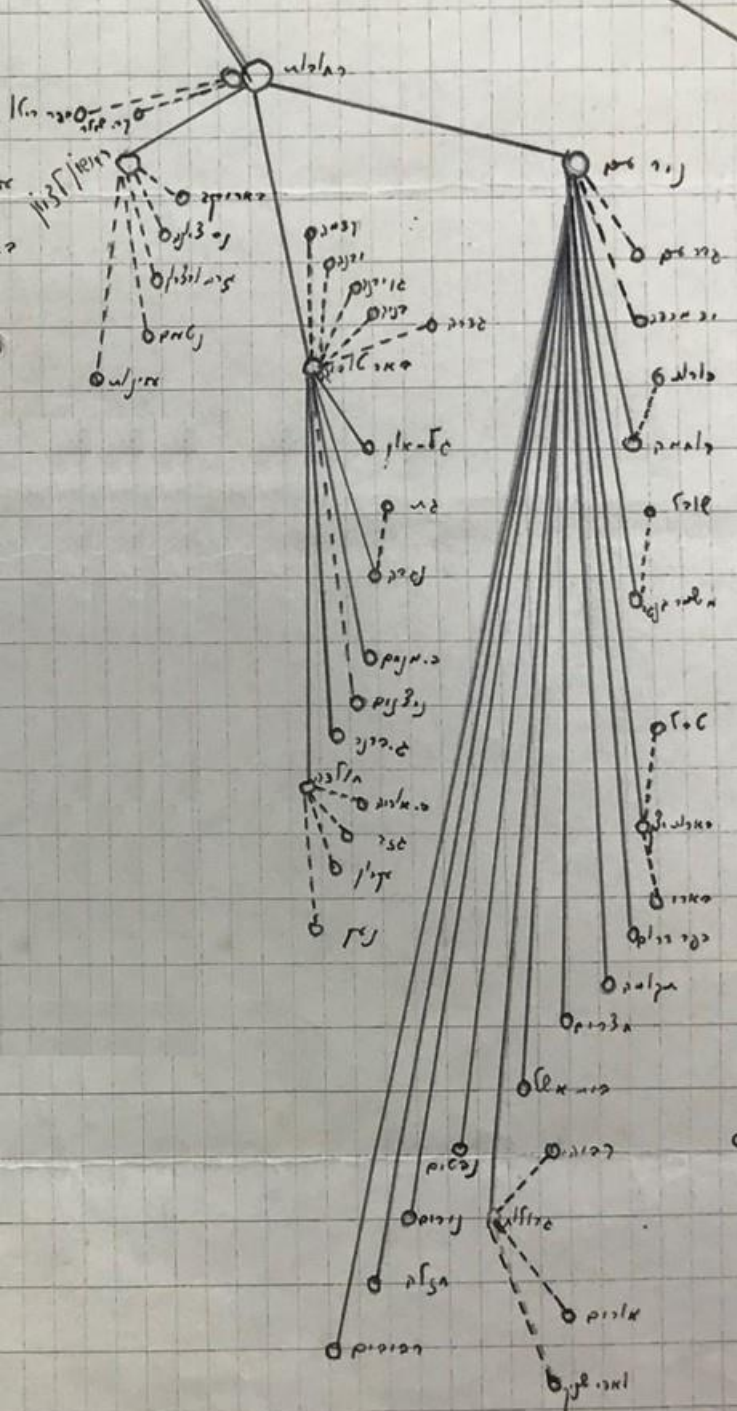
■ הקשר נעשה בשעות קשר קבועות

■ התחנה הייתה חשאית והציוד היה 'מוסלק', מחשש חיפוש בריטי

● **ניצנים לא הייתה מחוברת לרשת חשמל, ואספקת חשמל התבססה על גנרטור מקומי, שטען מצברים**

■ הגנרטור הפריע לקליטה, והיה צורך להפעיל את מכשיר קשר הרדיו במקום

מרוחק מהגנרטור

מרשם קשר הרדיו לניצנים, רשת 'אבינועם', פברואר 1947

קו מלא – מכשירים 'גדולים'
קו מרוסק – 'צבר'

הפעלת תחנה חשאית בקיבוץ דורות

האלחוטאית רחל יעקובי

באדיבות
ארכיון התצלומים הלאומי,
D285-029

הפעלת מק-18 עם מקלט NC-57

האלחוטאית שרה הורביץ,
מטה חטיבת יפתח,
רוחמה, קיץ 1948

באדיבות
אוצר תמונות הפלמ"ח, ח' 23699

ספינת המעפילים
'שבתאי לוח' ינסקי'

ספינת המעפילים 'שבתאי לוז' ינסקי'

● הפליגה ב־4 במרץ 1947 מחוף מְטְפוֹנְטוֹ, איטליה, עם 650 מעפילים

- סמוך לחוף התורכי הועברו אליה 173 מעפילים נוספים מהספינה 'אלברטינה'
- הספינה שמרה על 'דממת אלחוט' משך רוב ההפלגה, ולכן לא התגלתה
- הגדעוני בספינה היה אריה חייקינד, שנפל במאי 1948 בקרב במנזר סן־סימון בירושלים

● ב־12 במרץ הועלתה הספינה על החוף סמוך לניצנים

- המעפילים ירדו לחוף בשחייה ולאורך חבל שנמתח מהספינה לחוף
- ההורדה נעשתה בידי צוות מהגדוד הרביעי של הפלמ"ח, בפיקוד המג"ד אורי יפה

● הבריטים זיהו את פעילות ההורדה, הקימו מחסומים והזרימו לאזור כוחות צבא

● 'ההגנה' הזעיקה מאות אנשים מיישובי הסביבה, במטרה להפריע לתפיסת המעפילים

● בעקבות האירוע הטיל הצבא הבריטי עוצר על ניצנים, למשך מספר שבועות

- במהלך האירוע הדף הצבא הבריטי התקפת ערבים מקומיים על ניצנים

הודעות שהועברו בקשר רדיו

שיחה טלפונית מ

תאריך: 12/3 שעה: 08:00

ר. ד. מ. ב.

ל: מ:

ניצנים קינאר

קינאר שפינושה

המקום בסכנה

התקיימה ביום 12/3 שעה מס' 08:00

ביום שעה פקיד:

ניצנים בסכנה

דיווח של קיבוץ ניצנים כפי שנקלט במטה המוסד לעלייה ב' בתל אביב, כאשר הצבא הבריטי כיתר את היישוב

באדיבות ארכיון תולדות
'ההגנה', 14/294

שיחה טלפונית מ 152

תאריך: 12/3 שעה: 08:00

ר. ד. מ. ב.

מ: גפשי

מבאר אמוך הסטאן

והיציא זמקום נאציון (הזאת)

אשכחון בעזרת סינים בקרה.

בהבזילק וסיוריו מוחלבים

אז בעזורים אמרתי עלי

הוף וזקנים. הוף האנשה

החטיבה יצאו כ- 50 נטארו

שב דעבוצה מהסביבה לצה"לים

אנשים אל-נינים. צבא סג

היציא. הנשק סחקי

ימה ביום 12/3 שעה מס' 08:00

ביום שעה פקיד: א.

הספינה הועלתה על שרטון

דיווח של דוד נמרי ממטה המוסד לעלייה ב' בתל אביב לרמטכ"ל

מלחמת העצמאות

קיבוץ ניצנים במלחמת העצמאות

● הקיבוץ נמנה עם 33 הישובים היהודיים שלפי 'תכנית החלוקה' נועדו להיכלל בשטח המדינה הערבית

■ עם החלטת החלוקה בכ"ט בנובמבר 1947 הטילו הערבים המקומיים מצור על היישוב, שנערך להגנה

◆ היישוב סבל מצליפות, הצתות וחסימת צירי התנועה

■ שיירות לניצנים הותקפו. אספקה הושלכה ממטוס מעת לעת

■ בקיבוץ היו רק כ־60 גברים כשירים ללחימה

◆ באפריל 1948, עם העברת הגזרה לאחריות חטיבת 'גבעתי', תוגבר הקיבוץ במחלקה מגדוד 53, עם 30

לוחמים, בפיקודו של המ"ם אברהם שוורצשטין

◆ ערב התקפת הצבא המצרי תוגבר הקיבוץ ב־44 לוחמים מגדוד 58, גדוד הטירונים של 'גבעתי'

● הקיבוץ עמד בפני מספר התקפות קשות של כוחות בלתי סדירים:

■ 20 במרץ 1948

■ 16 אפריל 1948

● מבצע 'תינוק': בליל 16–17 במאי פונו הנשים והילדים מן הקיבוץ

■ 30 ילדים פונו במסע רגלי של 20 ק"מ

פלישת צבא מצרים

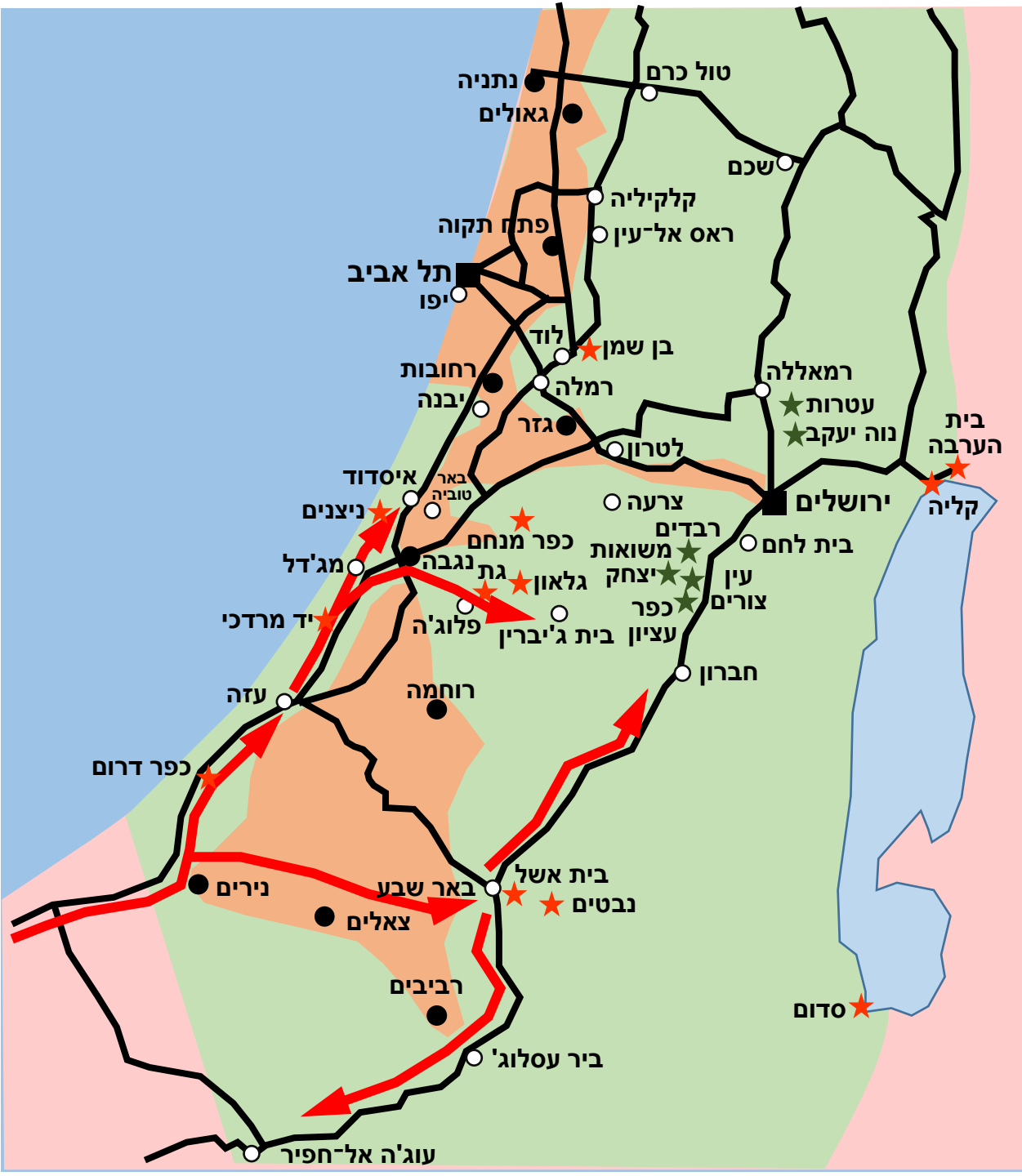
● חיל המשלוח המצרי, שפלש לארץ
בליל הכרזת המדינה, כלל כ־10,000
איש: ארבע חטיבות חי"ר,
ארטילריה, טנקים ושריוניות

■ הכוח נע בשני טורים: אחד בציר החוף,
השני דרך באר שבע לחברון וירושלים

■ הכוח כלל צבא מצרי סדיר ומתנדבי
'האחים המוסלמים'

■ לכוח הוכפפו שלוש טייסות (קרב, סיוור,
תובלה), שפעלו משדות התעופה באל
עריש וביר גפגפה

● הכוח גדל ל־50,000 איש עד סוף
1948, ובתחילת 1949 תוגבר הכוח
באוגדה נוספת

האלחוטאית מירה בן־ארי

האלחוטאית מירה בן־ארי

● נולדה בברלין, ינואר 1926

● המשפחה עלתה ארצה בשנת 1933, והתגוררה בתל אביב

■ האב, שהיה ד"ר למשפטים, עשה 'הסבה מקצועית' ופתח חנות טבק

■ השפה בבית הייתה גרמנית

■ מירה למדה בגימנסיה פרטית 'בן יהודה', והחלה לפעול במסגרת הלח"י

● בגיל 17 עברה מירה ליבנאל

■ משם עברה לקיבוץ שורשים, שהתפרק, שם פגשה את אליקים בן־ארי, שעלה מפולין בשנת 1936

■ בשנת 1944 עברו השניים לניצנים, נישאו, ושם נולד בנם, דני

● מירה התגייסה ל'הגנה', עברה קורס אלחוטאים בג'וערה בשנת 1946,

ושירתה כאלחוטאית בקיבוץ

■ אליקים התגייס ל'הגנה' ושירת כנהג ומלווה שיירות

**מירה בן־ארי
ובנה דני,
ניצנים, 1948**

במבצע 'תינוק' החליטה מירה להישאר על משמרתה כאלחוטאית בקיבוץ, נפרדה מבנה דני, והניחה בכיסו מכתב לאליקים:

אני רק אגיד כמה מילים, ואני לא רוצה להיפרד
מהבית - זה קשה קשה - יונת מקצת!
הקצת לא הבקשת את הדם! אבל אתקשר. בזמני צריך להתקשר
הכל! אנני בשבילי - כלום אתן לסוף - ~~הכל~~ אתן לך דקטור
אחריהם אצא לך את הצומצם כי אצאם את - הכי בל נאמר נשני את
אשר מקיץ את אחי אלם ייסערה. אין פני צב קטן שני כל אמ מיליה. אך אני
פני צב מיליה למען יקצר במקום טוב, למען שיהיה אצם בשם דא. 13!
מקצת מקצת מקצת, ימסך מן במוק אלו, אתם אכפת!
מירה
מסור למא ואמ הכמה נשקור זמקט בשם שליחה של נשקור
לדם, אמר את: במוק אירר: ימסך!

**אין פרידה קשה מזו
של אם מילדה, אך
אני נפרדת מילדי
למען שיגדל במקום
 בטוח, למען שיהיה
אדם חופשי בארצו!**

הקרב האחרון: נפילת ניצנים

הקרב בניצנים

● גדוד חי"ר מצרי סדיר, מתוגבר בתותחי נ"ט, ארטילריה, שריוניות וטנקים, תקף את היישוב

● הקרב התחיל בהפגזה מצרית כבדה, מחצות ליל 6-7 ביוני

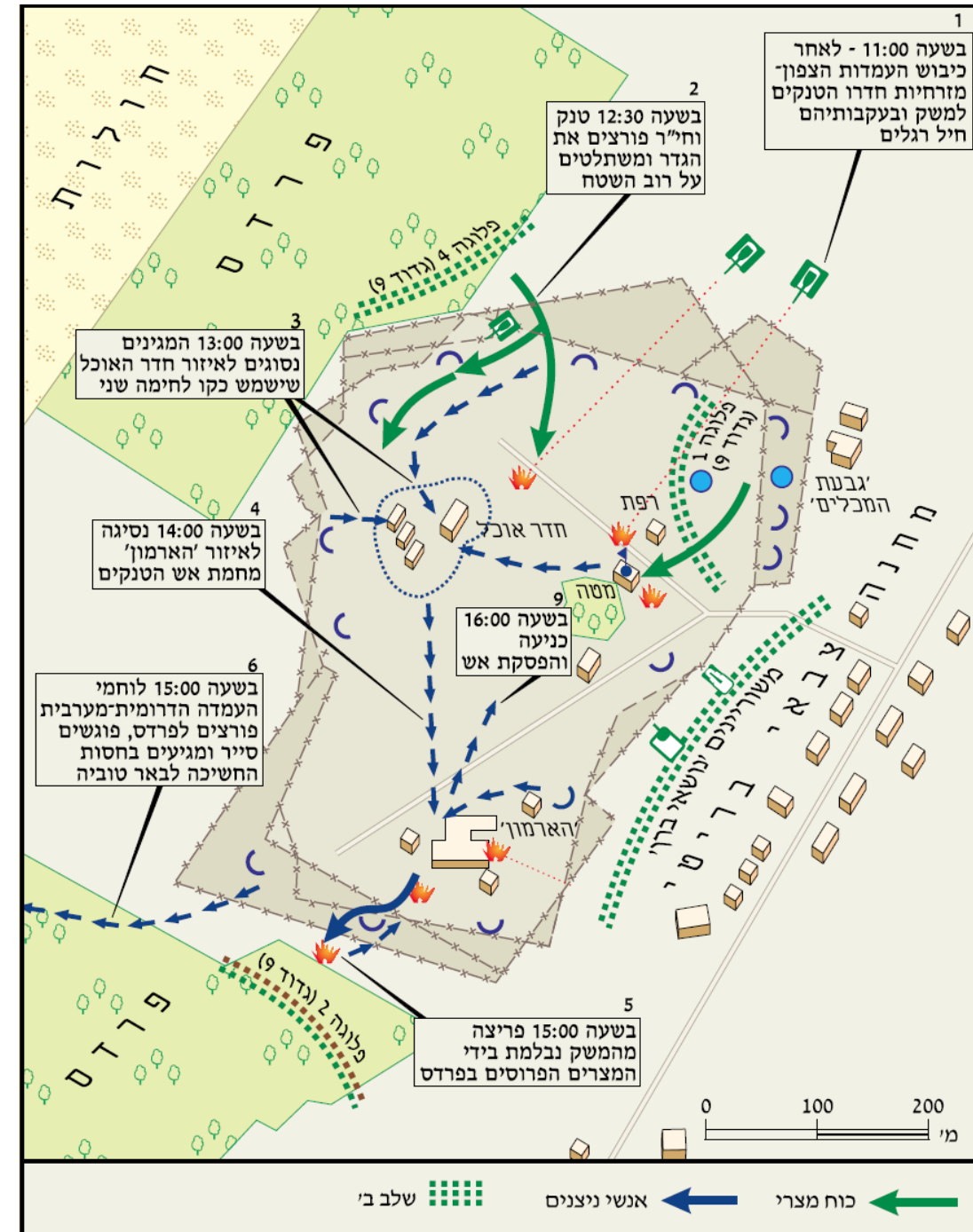
● התקפה ראשונה, ב־0600, נהדפה

● בהתקפה שנייה, עם סיוע אווירי ובהשתתפות טנקים, השתלטו המצרים בשעה 1100 על 'גבעת המיכלים'

● המגינים נסוגו בשעה 1300 לגבעת חדר האוכל, ובשעה 1400 לגבעת 'הארמון'

■ ניסיון פריצה מהמשק דרומה, בשעה 1500, נבלם

● המגינים נכנעו בשעה 1600

ה'ארמון' בניצנים, מרץ 1949

צילום: בנו רותנברג,
באדיבות ארכיון המדינה

הקשר בקרב

- הקשר הפנימי התבסס על טלפוני שדה. הכבלים בין העמדות נפגעו בהפגזה והפסיקו לפעול
- ערב הקרב התקלקל מכשיר הקשר, ולניצנים הובא מכשיר חלופי, מדגם אחר
 - המכשיר החלופי לא היה מותאם לעבודה ממצברים, והתקלקל אף הוא
 - לא ידוע באיזה מכשיר קשר השתמשו בעת הקרב
- היה קושי להקים קשר רדיו עקב ההפגזה הקשה, שפגעה באספקת החשמל ובאנטנה
- בשעות הבוקר הצליחה האלחוטאית מירה בן-ארי להקים קשר רדיו ולדווח לבאר טוביה על המתקפה המצרית
- מאוחר יותר שידרה: "המצרים על הגדר והתחמושת אוזלת"
- בצהריים שידרה: "הצבא המצרי בכל המשק, העניין אבוד, אני משמידה את מכשיר הקשר ויוצאת להילחם"

סיום הקרב ונפילתה של מירה

- המ"ם הפצוע הבין שהתחמושת אזלת, תגבורת לא תגיע, ואין תוחלת ללחימה

- לאחר התייעצות עם הלוחמים החליט כי המעשה הנכון הוא להיכנע לאויב ולהציל את חיי הלוחמים והפצועים

- בשעה 1500 לערך יצא אל המצרים בידיים מורמות, כשגופיה לבנה בידו, והאלחוטאית מירה בן־ארי תומכת בו

- יוזבאשי (סרן) מחמוד ח'ליף, אחד הקצינים המצרים, ירה בו והרגו

- האלחוטנית מירה בן־ארי שלפה אקדח והרגה את הקצין

- קצינים מצרים נוספים שעמדו בסמוך ירו בה למוות

- בכך תם הקרב – המפקד המצרי הורה להפסיק את האש והלוחמים ששרדו השמידו את נשקם ונכנעו

- 33 לוחמות ולוחמים נפלו בקרב

- שלושה לוחמים נמלטו וחברו לכוחותינו

- 105 נפלו בשבי המצרים

סיכום

אחרית דבר

- הישגי צה"ל במבצע יואב (12–22 באוקטובר 1948) הביאו לנסיגת המצרים משטח הקיבוץ
- שרידי הלוחמים נאספו ונקברו בקבר אחים
- השבויים חזרו ארצה במרץ 1949 לאחר חתימת הסכם שביתת הנשק בין ישראל למצרים באי רודוס
- הקיבוץ הוקם מחדש כשני קילומטר דרומית למקומו הקודם
- באתר הקיבוץ המקורי פעל כפר הנוער ניצנים, ולימים הוקם בו היישוב הקהילתי ניצן

קבר האחים לחללי קרב ניצנים, בית העלמין ניצן

מצבה לציון מקום נפילתה של מירה בן־ארי

מרים (מירה)
בן־ארי ז"ל
נפלה במקום
זה בקרב נגד
הפולש המצרי,
7 ביוני 1948

מפקד גדוד 53, אלוף יצחק פונדק, על מירה:

"אישיות מיוחדת – תקיפה, מוחלטת, לא מדברת סתם כל מיני שטויות... יסודית מאוד.

בשעות הצהריים ביום הקרב, כבר היו הרבה הרוגים ופצועים, והנה יושבת אלחוטאית, איפה שהיא יושבה באיזה בונקר, ובשקט נפשי שולחת מברק שאין בו שום שגיאה באות, כל נקודה במקום, הכל כאילו שיושבת בבית קפה... והתוכן: 'הקרב אבוד, האויב בגבעת המיכלים, אני משמידה את המכשיר ויוצאת להילחם'. אתה יכול לתאר לעצמך דמות כזו?

היא עומדת מול שלושה קצינים מצרים שהרגו רק עתה את מפקדה. אם היא לא יורה, היא נשארת בחיים... לו הייתה עומדת בשקט, הייתה הולכת לשבי וחוזרת בחיים...

היא הרגישה שהיא לא תגמור את המלחמה, בגלל האופי שלה... מירה היא דמות לא מן החיים האלה. היא משהו מיוחד".

הרמטכ"ל אביב כוכבי העניק למשפחה תעודת הערכה לפועלה של מירה

אל"ם בדימוס דני בן-ארי
מקבל בשם המשפחה את
התעודה, דצמבר 2022

צילום: דובר צה"ל

פרשת הדף הקרבי

נצנים נפלה.

עדיין חסר הדו"ח המהימן. טרם הגיעו לידנו כל הפרטים הנותנים רשות לערוך סכום קרבי. לא כל שכן לחרוץ משפט סופי. אי לכן לא האשמה אנו באים להעלות, אלא אמירת דבר שהשעה מחייבת מול אסונות העלולים להתרגש עלינו בימים הבאים, בשעה הקרובה. ואם גם יהא הדבר נוקב ואלוהי הכרח הוא להגידו כבר עכשיו, נוכח סכנת הבאות: נפילת 'נצנים' – כשלון הוא. כשלון חמור. והכשלון לא בנפילת הנקודה.

לא הראשונה בנופלים 'נצנים': כי מועטים מול רבים עמדנו.

כי דלים מול כבדי-ציוד היינו.

כי אורחים-מתגוננים מול צבא-פולשים סדיר נערכנו.

כי נקודה בודדה ומבודדת עמדה מול בסיס של טור משורין, ושמה לא האחרונה שהתגף. עד לא נבטיל בכח ציודנו העולה והולך, כדי הפעלת מלוא המחץ של הצבא העברי לקטול את האויב עד חרמה ולשחרר ישובים מבודדים מהתקפת טירור, ערים – מפחד פצצות ואת אדמת ישראל כולה – מפולשים ואויב. כי תבוא שעת העדיפות המלאה, והיא קרובה לבוא, קרובה מאד.

אולם עדיין. עד אז, לא נחדול מלהכות באויב – לבל יקדימונו להשמיד – ביד חזקה, בתבונה רבה, בכח האיך-ברירה, בכח חירוף-הנפש, בכח העוז העילאי של איש המגן העברי: כמעטים מול פולשים רבים.

כדלים מול אדירי האינטרבנציה.

ולא יכלו לנו. אל חומת רווחו הבלתי-נכנעת של איש המגן העברי נופצו עד עתה כל מוימותיו של האויב, אדמת מדינתנו הקמה בידנו היא, ויתרה מזו.

ואם יש והאויב בנחשוליו גבר לזמן-מה על ישוב קטן ונצור – הוא שילם במאות רבות של הללים. אל כל אבן בודדת שלנו הוא הקיז מדמו.

הוא נאלץ לחשוב, ולחשב את מחיר 'נצחונותיו'. וזה חשבוננו.

ב'נצנים' עלול היה האויב, לראשונה, ללמוד – דבר חמור ומפתיע – כי אפשר לו לשבור את חומת ההגנה של ישוב עברי תוך שעות ספורות, להכניעו, ולשבות את לוחמיו.

איך קרה הדבר שכך נפלה 'נצנים' – עדיין סתומה פרשה דרמטית זו. אך סכנת המערכה פעורה לפנינו:

הלוחמים בחזית הדרום, חיילי החטיבה, מגיני הישובים! שעת הכניעה של 'נצנים' – היא שעה של צער רב ושל חשבון נפש עמוק ונוקב – וחשבון נפש מלא אומר: בית – אין מגינים על-תנאי. הגנה – משמע: להכין את ההגנה. להכין: בכל כוחות הגוף והנפש! ואם יפקוד הגורל:

טוב ליפול בחפירת הבית מלהכנע לפולש רצחני.

להכנע – כל עוד חי הגוף והכבוד האחרון נושם במחסנית – חרפה היא!

לצאת אל שבי הפולש – חרפה ומות!

זאת ועוד:

בעשרות קרבות, מבחנים ומבצעים, בדם חללים נעזים ויקרים קנינו את האמונה והבטחון הזה. כי אנחנו יכולים לעמוד מעטים מול רבים.

בנשק קל ביד נאמנה – מול ציוד כבד ביד שכירים.

במסבוק-מלוטוב ביד נועזה מול טנק עיור.

כל עוד

לא התערער בנו בטחון זה – ששרשו אמונה בהכרת האדם העברי המגן על ביתו – לא יוכל לנו האויב, לא יוכל!

וככל שנתמיד לעמוד בכל נקודה ונקודה, וככל שנקיז את דמו של המתקיף אל עמדות המגן שלנו –

כה תצטרך הדרך, כה יקרב יום המחץ העברי הגדול.

רק ללחום, ללחום וללחום! בכל האמצעים, בכל התנאים, בלי תנאי. בלי חשבון – בכל כוחות הנפש.

כי לנו הנצחון, וקרוב הוא.

- נפילת ניצנים זעזעה את חטיבת 'גבעתי'
- מפקד החטיבה שמעון אבידן הוציא ב־9 ביוני 'דף קרבי' שעסק בעניין, כדי לחזק את רוחם של הלוחמים
- אנשי ניצנים נפגעו מנוסח דף זה, והדבר הוביל להקמת ועדת חקירה, שקבעה כי לא נפל דופי בהתנהגותם בקרב
- הרמטכ"ל יעקב דורי ציין ב־26 במאי 1949 את "ההאבקות הנואשת המעניקה כבוד לכל אלה אשר נאבקו מרה במקום, עד לכדור האחרון"

להכיר את העבר, לחיות את ההווה ולהאמין בעתיד אבא קובנר, תש"ח

© העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, יהוד-מונוסון, תשפ"ג-2023

<http://www.amutakesher.org.il>